

nieuwsgierigen - waarin hij hen zowel op de kwestie van het pseudoniem wees, als hen verzocht er geen richtbaarheid aan te geven.

'Mijn enig bezwaar tegen het gebruik van een pseudoniem komt voort uit mijn twijfel of het wel voldoende is', zo vermeldt Bleek in *Sociodrome*. Dat hoeft hij zich niet langer af te vragen. Met een klein beetje meer bescheidenheid echter was zijn vermomming effectiever geweest, en hadden zijn informanten, de inzet van dit alles, een grotere kans op anonimiteit gekregen.

Sprekend over de individuele verantwoordelijkheid van onderzoekers concludeert Köbben in zijn opstel 'Sociale Wetenschappen en ethiek' (in: *Waarden en wetenschap*, polemische opstellen onder redactie van

T. de Boer en A.J.F. Köbben, Bilthoven, 1974) dat iedere wetenschappelijke onderzoeker die problemen ervaart met de ethiek zijn eigen keus zal moeten doen tussen wat hij als goed en kwaad ziet. 'Of liever: ieder zal steeds van twee kwaden het minst kwade moeten kiezen'. Naar aanleiding van de wijze waarop Bleek zijn keuze heeft gemaakt zou ik hier nog iets aan willen toevoegen. Als er dan wordt gekozen voor het minst kwade - het aannemen van een pseudoniem als een van de middelen om mensen te beschermen - dan moet dat wel zo verantwoord mogelijk gebeuren. Slappende honden moet men niet alleen wakker maken. Men moet zelfs alles vermijden wat de honden het idee zou kunnen geven dat zij slapend worden gehouden.

Een pseudo - pseudoniem?

Wolf Bleek

Spontane reacties op de *inhoud* van mijn proefschrift heb ik niet ontvangen: spontane reacties op het gebruik van een *pseudoniem* zijn er echter vele geweest. Nu is dat niet zo verwonderlijk, want het tweede vraagt minder moeite dan het eerste, maar toch 'het geeft te denken', zou Feuerbach zeggen (Hobbes trouwens ook).

Goed, wat beheldden die reacties? Ze zijn in twee categorieën te verdelen. In de eerste plaats zijn daar de mensen die zeggen: als je werkelijk je identiteit wilt verbergen, zwijg dan over je pseudoniem. In de boven afgedrukte brief heet het: maak slapende honden niet wakker, terwijl in een persoonlijke brief van 'exhibitionisme' gerept wordt. Sommige mensen hebben zelfs het idee geopperd dat het pseudoniem een vernuftig truckje is geweest om de aandacht juist op mijzelf te richten. Ik moet toegeven dat de gebeurtenissen hun inderdaad aanleiding gegeven hebben mij van zo'n 'pseudo - pseudoniem' te verdenken.

De tweede soort reacties luidt ongeveer als volgt: als je werkelijk alles in het werk wilt stellen om de anonimiteit van je informanten te waarborgen, hou je boek dan in de boekenkast, want zodra het verspreid wordt onder de betrokkenen, dreigt het gevaar dat hun identiteit ontdekt wordt. Deze opvatting komt o.a. naar voren in een stuk van Godschalk in *NRC - Handelsblad* (9 oktober) en in een brief van Hogeweg - de Haart in *Intermediair* (20 augustus). Hoewel deze kritiek in wezen niet op het gebruik van een pseudo-

niem slaat maar op anonimiteit in het algemeen, wil ik er straks toch op ingaan.

Wat de eerste categorie betreft, ik ben het in grote lijnen met deze opvatting eens. Het is tegenstrijdig om een pseudoniem te gebruiken en dat dan rond te bazuinen. In Ghana zegt men: 'Als je je verbergt, moet je niet hoesten'. Dat ik me toch hiertoe heb laten verleiden (nota bene door de redactie van dit *Sociodrome* - 'Kwade Droom', zei iemand gisteren) komt door de overweging dat een discussie over het gebruik van een pseudoniem bij sociaal-wetenschappelijke publicaties mij uiterst zinvol toescheen en - schijnt. Is het niet vreemd dat gerenommeerde wetenschappers zo lichtzinning en 'onwetenschappelijk' te werk gaan bij het maskeren van de identiteit van hun informanten? Zolang dat gebeurt blijft een discussie over pro's en contra's van een pseudoniem de moeite waard. Daarom weet ik ook niet of ik er spijt over moet hebben 'de kat uit de zak gelaten te hebben'. Als later echter zou blijken dat deze discussie het lek veroorzaakt heeft dat geleid heeft tot het identificeren van de informanten, dan zou ik dat zeer betreuren. Laat ik dit echter duidelijk stellen: ik heb geen enkele illusie dat mijn pseudoniem het zal houden; dat is nu al niet meer het geval. Trouwens, iedereen weet dat er encyclopedieën van pseudoniemen bestaan, sinds kort ook in Nederland.²

Mijn hoop is dat mijn geval niet zo sensationeel is dat iemand het de moeite waard vindt dit, in Ghana, op

Telegraaf-achtige wijze uit te pluizen. Anders gezegd: het gaat mij erom in Ghana bepaalde 'slapende honden niet wakker te maken' en ik acht mijn kans van slagen redelijk groot. Met alle respect voor Sociodrôme, het is niet een drukgelezen blad in Ghana, en Nederlands is er geen veelgesproken taal. Natuurlijk, er zijn lekken. Martje Breedt Bruyn noemt er twee op haast zinneprikkende toon. Ik zou er nog meer kunnen noemen, maar ik blijf er bij dat de afstand Nederland-Ghana een 'stoppende' invloed zal hebben op ev. lekken. Een oud Ghanees spreekwoord zegt: 'Een geweer dat afgaat in Europa doodt niemand in Afrika'. Nu is die waarheid wel wat achterhaald maar een melkkannetje dat omvalt in Europa maakt echt het Afrikaanse tafelkleed niet nat.

Over de tweede **opvatting**, anonimiteit beperkt publiciteit en daardoor nut van wetenschappelijk onderzoek, kan ik korter zijn. Hoewel ik zeer veel belang hecht aan het handhaven van de anonimiteit van informanten ben ik vast besloten in Ghana de grootste mogelijke ruchtbaarheid te geven aan de inhoud en vooral de gevolgtrekkingen van mijn studie. Ik beschouw het namelijk ook als een etnisch vereiste dat informanten kennis nemen van de resultaten van een onderzoek. Deze --misschien paradoxale-- eisen, terugspelen van de inhoud van de studie en achtergronden van de identiteit der bestudeerden, hebben mij juist versterkt in mijn besluit een pseudoniem aan te nemen.

Het terugspelen van de inhoud is tot nog toe op de volgende wijzen gebeurd. De studie zelf is toegestuurd aan Ghanese bibliotheken en aan het Nationale Fami-

ly Planning Programma van Ghana. Vijf artikelen die de voornaamste conclusies van het onderzoek op eenvoudige wijze weergeven zijn gepubliceerd in het populairste weekblad van Ghana, een blad dat in alle dorpen gelezen wordt. Daarnaast is er een hoorspelserie in voorbereiding die, voorlopig in het Engels, maar later hopelijk ook in de lokale taal, de problemen van ongewenste zwangerschap en geboortenbeperking, zoals die uit mijn studie naar voren komen, behandelt. Ik weet dat ik door dit geschrijf mijn lot in de handen van anderen leg. Is dat dom? Misschien. Talloze informanten zijn in het verleden even dom geweest: zij hebben in goed vertrouwen strikt persoonlijke zaken aan onderzoekers meegedeeld, en velen van hen zijn bedrogen uitgekomen. Toch ben ik zo onnozel mensen te vragen mijn verzoek te respecteren. Ik heb goede moed dat bibliothecarissen en documentalisten, tegen al hun regels in, genoeg willen nemen met een pseudoniem en dat mensen die de nutteloosheid van dit pseudoniem voorspellen niet proberen het gelijk aan hun kant te krijgen door zelf het pseudoniem door te prikken. De wet van de 'self-fulfilling prophecy' kennen we al.

Dit is de laatste keer dat ik gehoest heb.

Noten

1. W. Bleek, *Sexual relationships and birthcontrol in Ghana: a case study of a rural town*. Diss. Amsterdam.
2. W. Hazeu, *Pseudoniemen van Nederlandstalige schrijvers*, waarin ruim 2000 pseudoniemen verzameld zijn.

Bruno Benvenuti en de 'reeds - wetters'

Martje Breedt Bruijn
Henk Tromp

De Italiaan Bruno Benvenuti richtte de aandacht van Sociodrôme op zich door zeer uitvoerige artikelen aan de redactie te sturen over de filosofische grondslagen van het links-radicalisme in Italië. Uit deze artikelen en uit zijn geschriften in het Wageningse faculteitsblad *'Sociologies'* blijkt een nogal pessimistische kijk op de huidige wetenschapsbeoefening, een houding waarmee hij zich de karakteristiek van een van zijn opponenten 'een kruisridder tegen het pseudo-marxisme' verwierf. De Sociodrôme reporters Tromp

en Breedt Bruyn zijn naar Wageningen gegaan voor een gesprek met Benvenuti, wat het voordeel had dat hem als buitenlands academicus in Nederland, ook vragen gesteld konden worden over zijn bevindingen met de Nederlandse universitaire wereld - dit naar aanleiding van de reacties van Gouldner en Punch. Benvenuti studeerde in Italië en Nederland agrarische sociologie, en promoveerde in Wageningen op een proefschrift over de modernisering van de landbouw in de gemeente Winterswijk, 'Farming and cultural